

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 16 april 1917 kl. 6 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter.

I en till riksdagen den 2 mars 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 104, har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden föreslagit riksdagen att ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 115 miljoner kronor såsom rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter.

Departementschefen har till berörda statsrådsprotokoll anfört följande.

»Under den förflutna tiden från utbrottet av det nu pågående kriget mellan främmande makter hava en mångfald åtgärder måst från statens sida vidtagas för tillgodoseendet av landets behov av livsförnödenheter i tillräckliga mängder och till skäliga pris. Till en stor del hava dessa åtgärder bestått i upphandling inom landet eller import av sådana varor för statens räkning. Kostnaderna härför hava i regel bestritts genom av statskontoret på Kungl. Maj:ts befallning förskotterade medel, varjämte i några fall kredit hos enskilda bankinstitut anlåtats.

Alltifrån början av statens nu omförmälda verksamhet har det varit avsikten, att de lämnade förskotten eller de begagnade krediterna skulle bliva fullt täckta genom inkomst vid försäljningen av de inköpta varorna samt att sagda förskott och krediter endast skulle bliva av ganska kort varaktighet. Då emellertid nu mer än två år gått, sedan de första åtgärderna av nu ifrågavarande slag vidtogos, och det i åtskilliga fall

visat sig, att affärerna icke kunnat avvecklas och förskotten eller lånen återbetalas så snart, som från början beräknats, samt det dessutom blivit nödvändigt att alltmera utvidga sagda verksamhet och utsträcka den till nya områden, anser jag det vara angeläget, att behovet av rörelsekapital för sagda verksamhet nu blir på ett mera definitivt sätt tillgodosett. Detta synes desto önskvärdare, som förenämnda förskott och krediter redan stigit till mycket stora belopp och det likafullt är oundgängligt att nu tillföra verksamheten ytterligare rörelsekapital.

Det kan ej heller numera antagas, att försäljningsprisen å de inköpta varorna skola räcka till att täcka statens samtliga kostnader för verksamheten. Det har nämligen i vissa fall visat sig nödvändigt att tillhandahålla dessa varor åt konsumtionen för nedsatt pris och detta torde med säkerhet även för framtiden bliva händelsen. Denna prisreglering kan emellertid icke ske på rörelsekapitalets bekostnad utan måste äga rum medelst särskilt för ändamålet anvisade medel. Hittills hava tonnageavgiftsmedlen härtill använts, men ytterligare medel äro behöfliga, vilket även förebådats i statsverkspropositionen. Särskild framställning härom torde så snart som möjligt böra avlätas till riksdagen.

Vad själva rörelsekapitalet angår tillåter jag mig nu först meddela följande tablå över ifrågavarande förskott och krediter.

Kungl. brev	Ä n d a m å l	Belopp	Lyftat 1/3 1917	Rest
<i>A. Statens livsmedelskommission av statskontoret.</i>				
1914 1/12	Inköp av utländsk spannmål	7,000,000	7,000,000	—
1915 10/2	» » » »	5,000,000	5,000,000	—
» 8/6	» » » »	12,000,000	12,000,000	—
» 20/10	Kassaförlag för fiskbyråer.....	18,000	11,500	6,500
1916 9/6	» » vedbyråer.....	300,000	300,000	—
» 11/7	Inköp av klippfisk	600,000	584,000	16,000
» 11/8	» » salt makrill	600,000	600,000	—
» »	Kassaförlag för vedbyråer.....	300,000	300,000	—
» 22/8	Inköp av köksväxtfrö.....	125,000	65,000	60,000
» 30/12	» » utländsk spannmål	10,000,000	10,000,000	—
1917 9/1	Kassaförlag för vedbyråer.....	1,500,000 ¹	600,000	900,000
» 13/2	Inköp av stärkelse	200,000	—	200,000
» 23/2	» » islandssill	4,901,270	4,901,270	—
» 27/2	» » utländsk spannmål	7,000,000	—	7,000,000
	Summa kronor	49,544,270	41,361,770	8,182,500
<i>B. Folkhushållningskommissionen av statskontoret.</i>				
1916 10/11	Upphandling av spannmål m. m.	5,000,000	5,000,000	—
» 12/12	» » » »	5,000,000	5,000,000	—
» 10/12	» » » »	20,000,000	13,500,000	6,500,000
	Summa kronor	30,000,000	23,500,000	6,500,000
<i>C. Statens livsmedelskommission hos enskilda banker.</i>				
1916 4/8	Inköp av amerikanskt fläsk och torkad frukt			2,339,891
» 12/12	» » norsk slofetsill			2,915,814
	Summa kronor			5,255,705

Till denna tablå anhåller jag att få foga följande förklaringar och erinringar.

Till statens livsmedelskommission har från statskontoret enligt fem särskilda beslut av Kungl. Maj:t för spannmålsinköp lämnats icke mindre än 41 miljoner kronor, varav dock 17 miljoner först under de senaste måna-

¹ Härav högst 300,000 kronor avsedda till prisreglering genom fraktkostnaders bestridande.
Bihang till riksdagens protokoll 1917. 10 saml. 25 häft. (Nr 35—36.) 2

derna. Det rörelsekapital å 24 miljoner kronor, som förut stått till buds, kan i betraktande av importens väldiga omfattning — till utgången av år 1916 hade bemyndigande lämnats till inköp av icke mindre än 610,000 ton spannmål, varav allenast 30,000 ton då återstodo oinköpta — icke anses stort. Detta beror huvudsakligen på att transportererna gått någorlunda regelbundet och utan större dröjsmål eller risk samt att den importerade säden antingen omedelbart efter ankomsten till svensk hamn eller efter en ganska kort lagringstid försålts, varvid pengar influtit, som använts för verksamhetens fortsättande. Jag kan i detta sammanhang meddela, att endast en av statens spannmålslaster under dessa år förolyckats under transporten, men att denna förlust blivit täckt genom försäkringen.

För närvarande har staten avsevärda partier inköpt och delvis även betald spannmål liggande i utlandet. Den numera inträdda situationen i transporthänseende har emellertid, såsom från statens livsmedelskommission för mig framhållits, gjort sannolikt, att längre tid än som hittills beräknats kan komma att förflyta, innan dessa partier nå svensk hamn. Härigenom vållas, att de medel, som bundits genom likviderandet av vissa av ifrågavarande partier, icke kunna antagas inom eljest beräknad tid bliva genom partiernas försäljning lösgjorda. Under sådana förhållanden är det naturligt, icke blott att de av statskontoret lämnade förskotten icke kunna inom avsedd tid ersättas genom försäljningsmedel, utan även att behov uppstått av ökat rörelsekapital för nya likvider. Det är desto nödvändigare, att detta behov blir på ett eller annat sätt tillgodosett, som medlen närmast skola användas till betalande av redan i Amerika kontraherade partier, vilka under nuvarande förhållanden måste likvideras före inlastningen. Det den 27 februari 1917 anvisade förskottet av 7 miljoner var avsett till dylika likvider. Statens livsmedelskommission har uppgivit den för nu angivna ändamål omedelbart erforderliga ytterligare summan till omkring 8 miljoner kronor.

På statens spannmålsimportaffär hade intill utgången av år 1915 uppstått en vinst å kronor 276,037.95. Under år 1916 stegrades emellertid importkostnaderna i så hög grad, att det icke befanns lämpligt att låta konsumtionen helt och hållet betala desamma. Genom att försäljningspriset å den av staten tillhandahållna utländska spannmålen alltså understeg varans självkostnad, uppstod under år 1916 en förlust å kronor 3,533,114.29. Efter avdrag av förenämnda vinst från tidigare år uppgick nettoförlusten alltså till kronor 3,257,076.34, vilket belopp enligt Kungl. Maj:ts beslut den 9 februari 1917 ersatts av tonnageavgiftsmedlen. I betraktande av nu gällande inköpspris, fraktsatser, försäk-

ringspremier m. m. är det ganska säkert, att ytterligare förluster till mycket avsevärda belopp måste uppkomma å den nu inköpta spannumålen, ifall och när den överhuvud kan komma den svenska konsumtionen tillgodo.

Jag vill begagna tillfället framhålla, att fortsatt import av spannmål, vilken måste ske från utomeuropeiska länder, nu synes bliva förenad med vida högre kostnader och avsevärt mycket större risk än tillföre. Det kunde då ifrågasättas, huruvida en sådan import verkligen bör äga rum. Jag anser emellertid för min del, att det är oundgängligen nödvändigt att söka fortsätta importen i ändamål att erhålla utökning av landets egna förråd. Naturligtvis bör importen ske med iakttagande av all försiktighet och på så betryggande sätt som möjligt.

Vad därefter beträffar statens livsmedelskommissions fiskaffärer, till vilka förskott utgått från statskontoret, är det av Kungl. Maj:t den 20 oktober 1915 anvisade beloppet, 18,000 kronor, avsett till kassaförlag för de av livsmedelskommissionens fiskhandelsavdelning antagna kommissionärer i vissa kuststäder för uppköp av fisk och anskaffande av förlag av lådor. När kommissionärerna verksamhet en gång avslutas, skola dessa förskott slutligt redovisas.

Med användande av 584,000 kronor av det utav Kungl. Maj:t den 11 juli 1916 anvisade förskottet inköptes i runt tal 738 ton eller 10,601 lådor klippfisk (torsk) från Island. Detta inköp förestavades av nödigen befunden försiktighet, enär vid den tiden utsikterna för införsel av sill ansågos vara mycket små. Livsmedelskommissionen förmålde sig vid framställandet av begäran om anslag härtill hava för avsikt att omedelbart återförsälja fisken till de lokala livsmedelsnämnderna eller andra av kommissionen godkända avnämare i riket till pris, som ansåges skola komma att täcka inköpskostnaderna. Sådan försäljning har emellertid endast i ganska ringa utsträckning kunnat ske, enär den allmänna konsumtionen icke befunnits särdeles benägen att upptaga varan. Allenast 2,424 lådor, motsvarande 169 ton, hava kunnat försäljas intill slutet av februari månad detta år och i lager lågo då 8,177 lådor, motsvarande nära 569 ton. Huruvida och när detta parti kan bliva avyttrat inom landet är omöjligt att säga. På grund av varans beskaffenhet torde någon risk genom förlängd lagring ej förefinnas. Förskottet kan emellertid tillsvidare icke återbetalas.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 11 augusti 1916 inköptes vidare från svenska makrillfiskare 9,321 tunnor salt makrill, som skulle säljas på samma sätt som klippfisken. Makrillen visade sig emellertid

ännu mindre begärlig, i det att intill slutet av februari månad 1917 allenast 962 tunnor kunnat placeras, så att icke mindre än 8,359 tunnor då återstodo i lager. Ej heller det härtill lämnade förskottet kan sålunda för närvarande återbetalas.

Jag kan ej undgå att finna det anmärkningsvärt, att då så mycken klagan försports över bristande tillgång på livsmedel och över högt uppdrivna pris, dessa av staten anskaffade, jämförelsevis mycket billiga fisksorter icke kunnat, annat än i obetydlig omfattning, finna avnämare.

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 23 september 1916 inköptes av islandssill 152,177 heltunnor à 90 kilogram samt 1,069 halvtunnor, varav intill den 1 mars 1917 91,202 heltunnor och alla halvtunnorna försålt. Återstoden ligger i lager, som jämte utestående fordringar i värde fullt motsvarar skulden. Även denna fiskaffär har, om än proportionsvis i mindre mån, att uppvisa samma egendomliga förhållande, som affärerna med klippfisk och salt makrill, nämligen att den inhemska konsumtionen visat svårighet att upptaga hela partiet. För denna affär anlätades först kredit i enskilt bankinstitut, vilket var nödvändigt på grund av den snabbhet, med vilken frågan till följd av därom förda förhandlingar telegraferades måste avgöras, men numera är denna kredit ersatt genom förskott av statskontoret enligt Kungl. Maj:ts beslut den 23 februari 1917.

Då det alltmera visade sig antagligt, att bränslebrist skulle, åtminstone på vissa orter, komma att göra sig gällande under innevarande vinter, inrättades på skilda håll i landet under livsmedelskommissionen sorterande vedbyråer för upphandling och distribution av ved. Såsom kassaförlag för dessa byråer hava i skilda poster såsom förskott anvisats tillhoppa 2,100,000 kronor. Med undantag för ett belopp av intill 300,000 kronor av det den 9 januari 1917 anvisade förskottet, vilket belopp må användas till bestridande av fraktkostnader för inköpt ved, alltså i prisregleringssyfte, äro dessa förskott avsedda att återinflöta genom vedens försäljning. Enligt vad jag inhämtat äro dessa förskottsmedel behövlige för vedbyråernas fortsatta verksamhet och anses i varje fall icke kunna återbäras före den 1 maj 1918.

För ersättande av nyssberörda belopp av 300,000 kronor torde anslag böra begäras av riksdagen. Det synes mig emellertid lämpligast, att denna fråga nu får anstå för att upptagas i samband med andra prisregleringsfrågor. Jag vill erinra, att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att tillsvidare beräkna för prisregleringsåtgärder ett belopp av 24 miljoner kronor.

Enär anledning syntes vara att befara, att köksväxtfrö, vilket

hittills huvudsakligen importerats och som ännu under våren år 1916 kunde erhållas från utlandet i någorlunda tillräcklig, ehuru väsentligt minskad kvantitet, framdeles svårligen kunde påräknas därifrån, anordnades genom en inom livsmedelskommissionen inrättad fröbyrå ganska omfattande odlingar av sådant frö å därtill lämpliga orter i Sverige, huvudsakligen i de sydligaste delarna av landet. Det i tabellen upptagna, den 22 september 1916 lämnade förskottet å 125,000 kronor, varav dock endast 65,000 kronor hittills begagnats, är avsett till inköp av köksväxtfrö, skördade å nyssnämnda odlingar. Om än detta frö säljes för användning nu i vår, lär det, enligt vad jag erfarit, icke kunna påräknas, att förskottet kan ersättas före den 15 september i höst.

Vad det till stärkelseinköp avsedda förskottet beträffar, har det så nyligen beviljats, att för närvarande ingenting är att meddela angående den med användning därav bedrivna verksamheten.

De till folkhushållningskommissionen anvisade förskotten torde icke behöva någon särskild förklaring. De avse att bereda medel för inköp inom landet av sådan spannmål, som underkastats beslag och som med iakttagande av ransoneringen skall distribueras. Vid försäljningen återinflyta beloppen. Huru snart denna kommissions verksamhet kan avvecklas och förskotten ersättas, är givetvis omöjligt att nu förutsäga.

De under C i tabellen upptagna förskotten äro av annan typ. Till grund för de inköp, vartill medlen använts, hava legat förhandlingar med främmande makter, på vilka jag icke här kan närmare ingå.

Beträffande de med anlåtande av dessa krediter inköpta varorna kan jag meddela, att samtliga partier amerikanskt fläsk och torkad frukt för närvarande ligga under beslag i England och äro försäkrade hos statens krigsförsäkringskommission för tillhoppa 2,448,700 kronor.

Jag har förvissat mig om att något hinder icke möter för staten att, ifall medel ställas till förfogande, omedelbart inlösa denna bankkredit. Härvid tillkommer ränta.

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 12 december 1916 inköptes 150,000 tunnor norsk slofetsill, varav intill slutet av februari månad 60,923 tunnor inkommit till landet. Av partiet hade intill samma tid försålts 38,000 tunnor. Medel erhöles genom kredit i enskilt bankinstitut. Vid de underhandlingar, som utmynnade i detta inköp, förbehölls från utländskt håll uttryckligen, att affären skulle ske på nu angivet sätt, vilket man ej ansåg sig kunna underlåta att medgiva för att få affären till stånd. Någon ändring däri kan därför icke nu ifrågasättas.

Någon mera fullständig offentlig redogörelse för alla dessa affärer kan icke lämnas, förrän de avslutats och hela rörelsen upphört. I betraktande såväl av vanlig handelskutym som speciellt de nu rådande internationella förhållandena har jag ansett mig icke böra här närmare än som skett ingå på förevarande affärsfrågor. De handlingar och upplysningar, som ytterligare kunna för frågans bedömning lämnas, skola tillhandahållas vederbörande riksdagsutskott. Jag vill emellertid framhålla, att naturligtvis noggrann och fullt sakkunnig, affärsmissig revision bör äga rum.

Såsom jag i början av mitt anförande uttalade, synes det mig önskligt, att alla dessa förskottsaffärer — utom den sistnämnda — nu ordnas. Det belopp, som härtill behöves, beräknar jag, med iakttagande av att bland de under A i tabellen upptagna förskottsansvisningar dels vissa mindre belopp icke torde komma att tagas i anspråk och dels 300,000 kronor, som anvisats i prisregleringssyfte, böra särskilt ersättas, sålunda:

För ersättande av förskott under A	kronor	49,200,000
» » » » » B	»	30,000,000
» » » » » C	»	2,400,000
Ytterligare rörelsekapital till livsmedelskommissionen	»	8,000,000

Summa kronor 89,600,000

Jag kan emellertid ej finna behovet av rörelsekapital fyllt med ett belopp av allenast denna storlek. För mig har redan under hand anmälts, att statens livsmedelskommission har för avsikt att ofördröjligen inkomma med förslag till vissa statsåtgärder, för att genom saltning tillgodogöra det överskott av fläsk, som antages skola inom den närmaste tiden komma i marknaden till följd av ökad nedslaktning med anledning av beslagläggandet den 19 februari 1917 av havre och korn m. m. samt utfodringsförbudet å potatis samma dag. Härtill lär komma att begäras en summa av 7,500,000 kronor. För fortsättandet av statens spannmålsuppköp i utlandet krävas även ytterligare medel. För övrigt är det tydligt, att under nuvarande förhållanden det är omöjligt att förutse, i vad mån ett statsingripande genom inköp och distribution behöver vidtagas i ökad omfattning eller beträffande nya slag av varor. En icke alltför knappt tilltagen reserv bör därför beräknas vid rörelsekapitalets bestämmande. Jag vill för min del tillstyrka, att till förenämnda belopp av 89,600,000 kronor lägges en summa av 25,400,000 kronor, varigenom hela rörelsekapitalet uppbringas till 115,000,000 kronor.

Jag vill emellertid ej underlåta att nämna, att även med en sådan reserv, det möjligen kan komma att visa sig nödvändigt för Kungl. Maj:t att ånyo anlita förskottsvägen. I sådant fall skall dock förhållandet så snart lämpligen kan ske framläggas för riksdagen.

Då nu avsikten är att reglera förevarande förhållanden, vill jag framhålla, att hittills icke vid de inköpta varornas försäljning pålagts något belopp, avsett att utgöra ränta å statens i rörelsen använda kapital. Det har nämligen ansetts viktigt, att varorna skulle tillhandahållas konsumenterna så billigt som möjligt. Frågan, huruvida och på vad sätt ränta må beräknas, torde framdeles, då affärerna kunna fullständigt överblickas, få bliva föremål för prövning och anmälan till riksdagen.

I avseende på sättet för beredande av de erforderliga medlen synes det mig lämpligast, att de tillhandahållas genom riksgäldskontoret. Då statens ifrågavarande verksamhet är en ren affärsrörelse, är det oundgängligen nödvändigt, att medlen ställas till förfogande i affärsmässig form genom en bankräkning, som helst bör erhålla formen av ett kreditiv eller en löpande räkning i riksbanken.»

På sätt departementschefen erinrat har staten alltsedan världskrigets början nödgats att efter hand övertaga inköp och försäljning av åtskilliga av de för landets befolkning viktigaste livsförnödenheter. Denna statens verksamhet har enligt vad departementschefen anført ursprungligen varit avsedd att uppehållas utan särskilda därför av riksdagen anvisade medel. — Av olika i statsrådsprotokollet angivna orsaker har detta emellertid visat sig möta oöverkomliga svårigheter. I betraktande av ifrågavarande verksamhets utomordentliga vikt synes utskottet under sådana förhållanden vara av nöden, att erforderligt rörelsekapital ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. Behovet härav har ytterligare styrkts av de närmare upplysningar i ärendet, som blivit utskottet meddelade.

Utskottet.

Mot storleken av det av Kungl. Maj:t uti ifrågavarande avseende beräknade beloppet synes utskottet icke någon erinran kunna göras.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 115 miljoner kronor såsom rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter.

Beträffande sättet för medlens anskaffande torde det ankomma på statsutskottet att därom avgiva förslag.

Stockholm den 16 april 1917.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: se utlåtande nr 35.
